

Barns utveckling genom lek

Pedagogers tankar om den fria lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling

Childrens development through play

Teachers thoughts on the free plays importance for children's language and social development

Karolina Bergstam

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Förskolläraryrket

Grundnivå/15 hp

Handledare: Stefan Jerkeby

Examinator: Getahun Yacob Abraham

Datum: 2016-06-20

Abstract

I conducted a study in which I examined the understanding of how teachers think about the importance of play for children's language and social development. To answer this, I have used previous research and literature that I consider to be relevant to my study. It includes mainly what play is and its historical development, the child's interaction in the play, and teachers' presence in the play and what significance the play has for children's language development. The method I have used to get answers to my questions are qualitative interviews and I have interviewed four active educators working with children aged 1-5 years. The result showed that it is the preschool teachers responsibility to include all children in the play, while it is important to be sensitive when children show that they want to play themselves, children's play must be respected as well as language and social progress go "hand in hand" in play.

Keywords

educators, language, play, preschool, social development

Sammanfattning

Jag har utfört en studie där jag studerat hur pedagoger tänker kring lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling. För att få svar på detta har jag använt mig av tidigare forskning och litteratur som jag anser vara relevant för min undersökning. Den innefattar främst vad lek är och dess historiska utveckling, barns samspel i leken och pedagogers närvaro i leken samt vad leken har för betydelse för barns språkutveckling. Metoden jag har använt mig av för att få svar på mina frågeställningar är semistrukturerade intervjuer och jag har intervjuat fyra verksamma pedagoger som arbetar med barn i åldrarna 1-5 år. Av resultatet framkom att förskollärarna anser det vara deras ansvar att inkludera alla barn i leken, samtidigt som de anser det vara viktigt att vara lyhörd när barnen visar att de vill leka själva, att barnens lek ska respekteras samt att språket och den sociala utvecklingen går ”hand i hand” i leken.

Nyckelord

förskola, lek, pedagoger, socialutveckling, språk

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	1
2.1 Frågeställningar	1
3. Forsknings- och litteraturgenomgång	2
3.1 Lekens och lekforskningens historiska utveckling	2
3.2 Läroplanen för förskolan	2
3.3 Vad är det vi kallar ”lek” i förskolan?	2
3.4 Självständighet och oberoende av andra	3
3.5 Barns samspel i leken	4
3.6 Lekens förutsättningar	5
3.7 I leken skapas betydelser	6
3.8 Pedagogers närvaro i leken	6
3.9 Lek och språkutveckling	6
4. Forskning om samspel i leken	7
5. Teoretiskt perspektiv	8
6. Metodologisk ansats och val av metod	9
6.1 Val av metod.....	9
6.2 Urval	10
6.3 Genomförande	10
6.4 Etiska överväganden.....	11
6.5 Validitet och reliabilitet	11
7. Resultat	13
7.1 Lek för dig som pedagog	13
7.2 Pedagogens roll i barns lek.....	13
7.3 Lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling.....	14
7.4 Pedagogers delaktighet i barns lek.....	16
7.5 Sammanfattande analys.....	17
7.6 Lek för dig som pedagog	17
7.7 Pedagogens roll i barns lek.....	17
7.8 Lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling.....	18
7.9 Pedagogers delaktighet i barns lek.....	18
8. Diskussion	20
8.1 Metoddiskussion	20

8.2 Resultatdiskussion	20
9. Slutsats	23
9.1 Vidare forskning	24
10. Referenser	25
Bilagor	

1. Inledning

Under min tid som student på lärarutbildningen har jag under den verksamhetsförlagda utbildningen, VFU, upptäckt att leken är viktig och spelar en central roll inom förskolan. Under all lek som pågår under en dag på förskolan, oavsett om det är fri lek eller styrd och planerad lek så är leken av stor betydelse för barns språkutveckling, sociala utveckling och samspel. Jag upplever att lekens betydelse är viktig att lyfta fram.

I den här studien kommer jag att undersöka vad leken har för betydelse för barns språk- och sociala utveckling. Mitt intresse för lekens pedagogiska sammanhang har sin bakgrund i upplevelser under mina VFU-perioder då jag sett hur barn utvecklats socialt genom lek och samspel med andra. Dessa upplevelser har också bidragit till de frågeställningar som är vägledande i detta examensarbete.

I förskolans läroplan står det att ”leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem” (Skolverket, 2010, s. 6).

Utbildningsdepartementet (2012) bedömer att lek är en viktig del i barnens lärande och att denna banar väg för barnens framtida skolgång. Utmärkande för lek, förklarar de, är att den är spontan, lustfylld och den sker alltid på barnens villkor, utan krav på prestation från omgivningen. Det är viktigt för barn att få leka.

2. Syfte

Syftet med min studie är att undersöka pedagogers uppfattningar om lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling. Ett syfte är också att jag ska få mer kunskap om hur leken fungerar i förskolan.

2.1 Frågeställningar

- Hur tänker pedagoger i förskolan kring den fria lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling?
- Hur ser pedagogerna på sitt deltagande i den fria leken?

3. Forsknings- och litteraturgenomgång

3.1 Lekens och lekforskningens historiska utveckling

Löfdahl (2004) påstår att från 1930- talet och framåt, när de utvecklingspsykologiska teorierna kom att dominera förskolans teoretiska grund, har lekens betydelse blivit ännu mer uppmärksammat. Dels som ett medel där barn utvecklas både kognitivt och socialt och dels som ett redskap som pedagoger kan använda för att observera och bedöma barns utveckling. På 1970- talet sågs leken som ett medel för att utveckla barn till fullvärdiga samhällsmedborgare. Lek betraktades som en aktivitet där barn kunde tränas i socialt samspel. Ett slags vardagsrealism präglade då hela förskolepedagogiken och leken sågs som ett medel för att bearbeta realistiska teman som utgick från exempelvis hemmet, samhället och naturen. Under 1900-talet kan man säga att lekforskningen förändrades. Jämsides med forskning som dominerats av kognitiv psykologi och utvecklingspsykologi har ett kritiskt och tolkande perspektiv uppstått som syftar till att förstå leken i termer av barns unika lärande, kunnande, förståelse och meningsskapande. Istället för att se på enskilda delar i leken ses den snarare som en kontext där olika komponenter samverkar och bidrar till barns meningsskapande. Sammanfattningsvis kan man säga att synen på leken som en förnöjsam och därmed onyttig aktivitet som barn roat sig med har förändrats. I dag ses den som en aktivitet som används för att ge legitimitet åt lärandet i förskolebarns vardag. I vardagsspråk kan det uttryckas som ”det är okej att barn lär i förskolan bara det sker i lekens form”. Lekens roll är därmed att främja lärandet.

3.2 Läroplanen för förskolan

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) påpekas det att det framträder två viktiga innehåll i läroplanen, nämligen lek och lärande. Lek har kommit att bli en viktig del av barns vardag i förskolan, så viktig att det numera är en målsättning att alla barn ska få utveckla sin förmåga och lust att leka.

Enligt läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) beskrivs det att barn måste få möjlighet att vistas i en miljö som sprudlar av glädje, samhörighet, kommunikation, lek och lärande i en ”samklang”. I en sådan lärandemiljö kan man se hur barn lär genom att diskutera, argumentera och utforska varandras idéer och tankesätt.

3.3 Vad är det vi kallar ”lek” i förskolan?

Pape (2011) anser att när man pratar om lek i förskolan så hänvisar man ofta till det som händer under den tid som inte styrs, organiseras eller planeras av vuxna. Den tiden kallar man ofta för ”fri lek”. Vad barnen gör under den tiden varierar från dag till dag och från barn till barn. Vissa barn kan ”segla” genom den fria leken varenda dag utan att ha varit i närheten av att delta i social lek. De kan till exempel ha ritat, gungat eller byggt, utan att ha växlat ett enda ord med något annat barn. Är det rätt att kalla det här lek?

Pape (2001) påstår att det i många fall är så att barnen måste ha förkunskaper för att de ska kunna dra nytta av samspelet med andra barn så att det leder till socialt lärande. Det är stor risk att en del barn gör följande sociala erfarenheter under den fria leken i förskolan:

- Jag får aldrig vara med när de andra leker.
- Ingen vill vara tillsammans med mig.
- Jag får aldrig bestämma när vi leker.
- Jag får bara vara med om jag gör vad de andra ber mig om – till exempel att vara katt, hund eller bebis.
- Jag har inga vänner.

Pape (2001) påstår att den viktigaste uppgiften som pedagogerna har i förskolan är att ge alla barn möjlighet att uppleva ”anerkjennelse” i leken, alltså att andra barn accepterar och tar de på allvar. Målet för barnens samvaro är att de ska klara av att upprätta nära vänskapsrelationer. Vänskap mellan barn förutsätter att de får möjligheter att vara tillsammans. När man pratar om barns lek är det ofta i samband med lärande. Leken representerar en central potential för lärande i den bemärkelsen att barnen har möjlighet att göra erfarenheter i leken som på sikt leder till lärande. Vissa aspekter på lek och lärande framhålls ofta.

Här nedan är sex viktiga områden för vad barn lär sig socialt i samband med lek:

- att ta olika roller
- att förhandla, kompromissa och lösa konflikter
- att bearbeta upplevelser och utveckla tanke och fantasi
- att kommunicera på olika plan
- att alla kan bestämma i tur och ordning (turtagande)
- att utveckla och behålla vänskap

3.4 Självständighet och oberoende av andra

Markström (2007) anser att det finns föreställningar som beskrivs som att barn är sociala och aktiva men även som självständiga på olika sätt. Det är ett barn som deltar i de aktiviteter som erbjuds och ”leker duktigt”. ”Fri lek” knyter an till tankar om barns kreativitet och till ett visst mått av frihet. Uttrycket ”leka duktigt” beskrivs som ett sätt att leka, som är bättre än andra. Här framträder en bild av ett barn som kan sysselsätta sig själv och som inte är beroende av vuxna i förskolan. Pedagoger använder begrepp som ”självgående” och ”lekmotor” när det kommer till den här sortens barn i förskolan. Barn ska helst också vara flexibla och självständiga i sina relationer med andra, det vill säga kunna leka med de barn som finns på förskolan för tillfället.

Löfdahl (2004) påstår att barn är kompetenta sociala aktörer. Barns kompetens är inte förutbestämd utan skapas beroende på barnens intressen, behov och kan se olika ut för alla individer. När det gäller barns lekar kan man inte tala generellt om lekkompetens och vilken

mening som leken förväntas ge. Istället handlar det om att barn skapar sin mening. Barns utveckling kan förstås som tillägnande av personlig, social och kulturell kompetens. Att se barn som sociala aktörer innebär också att betrakta barn som medskapare till kunskap, kultur och identitet med inverkan på sina liv. Barn måste ses i sin kontext och i relation med andra barn och vuxna.

Pape (2001) menar att social kompetens är ett omfattande och abstrakt begrepp, som många använder i olika sammanhang. Vi är kompetenta inom ett område om vi har bestämda kunskaper och bemästrar specifika färdigheter som har betydelse för det här området. Kompetens handlar om personers egenskaper som uppskattas av andra. Kompetens är en viktig del av människans identitet och självkänsla. Genom att fokusera på en persons kompetens riktas uppmärksamheten mot hans eller hennes positiva egenskaper snarare än mot de negativa. När vi ställer krav på ett barns kompetens inom olika områden, försöker vi ta hänsyn till vad som är rimligt att förvänta sig utifrån barnets mognad och utveckling. Kompetens är resultatet av en personlig insats och av hur miljön anpassas för att var och en ska kunna utveckla sin potential. Kompetens måste både underhållas och förbättras.

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2005) tar upp att när barn leker och prövar olika saker så möter de nya och oväntade situationer. När den nya situationen inte passar in i det barnet vet, kan det först uppstå en frustration. Därefter försöker barnet att hantera det nya innehållet och anpassa det till det han eller hon redan kan eller vet. Lekprocessen blir på så sätt en del av lärandet. Leken ger barnet en möjlighet att själva ha kontroll över vad som händer och vad de vet. Lek handlar om att upptäcka den fysiska världen. Barns emotionella utveckling påverkas också i leken genom att engagemang i lek ger barn många tillfällen till att göra saker själva, att pröva gång på gång tills de känner att de behärskar något. På så vis vinner barnen en känsla av egen makt och möjlighet. Den kultur som barn skapar i leken bygger på barns interaktion, på samlärande och delaktighet. I leken sker ett viktigt lärande, nämligen att barn lär tillsammans och dessutom lär varandra. Det kan röra sig om att barn i leken utvecklar tankar om rättigheter, delaktighet och inflytande.

3.5 Barns samspel i leken

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2005) hävdar att barns samspel är komplext. Eftersom barn samspelar på jämbördiga villkor samtidigt som sammanhangen ofta förändras och deltagare byts ut, det finns inget rätt eller fel i barns lekvärldar. I stället måste regler ständigt definieras och omdefinieras. Det här gör leken till en utmärkt arena för att lära barn kommunikativ kompetens. Den här kompetensen är grundläggande för barns hela lärande och skapande förmåga. I leken möter barn den andres perspektiv och lär sig så småningom också förstå den andres perspektiv.

Johansson (2011) menar att pedagoger säger att barn behöver öva på språket. Det kan ske genom att man kontinuerligt i alla sammanhang samtalar och synliggör språkets form och betydelser. En annan strategi är att skapa särskilda situationer där barn ska öva sin språkliga kompetens. I stället är det språket som färdighet som betonas. För vissa pedagoger sammanvävs dessa aspekter, andra kan betona den ena eller andra aspekten.

Krogstad (2012) anser att de vuxnas stödstrukturer har en central pedagogisk funktion på alla stadier i barns språkutveckling. Ny forskning visar att det språkliga samspelet små barn emellan också innehåller centrala kännetecken på god språklig kommunikation som ömsesidigt intresse och uppmärksamhet, att turas om samt olika former av samtalsstöd eller stödstrukturer. Kommunikation är central i barns språkinläring, men det bör samtidigt ges större utrymme för att utveckla grupp gemenskaper mellan barnen i förskolan.

3.6 Lekens förutsättningar

Röthle (2012) hävdar att grunden för leken är ett särskilt beteende som man hittar hos unga djur och människor. Detta beteende har flera kännetecken:

- *Brist på riktning*: Först och främst handlar det om ett sätt att röra sig på, där rörelserna inte är riktningbestämda. I stället för att rikta sig mot ett bestämt mål är rörelserna springande, hit och dit. Rörelserna sker inte som en tydlig förflyttning från ett ställe till ett annat, den liknar mer en dans i rummet.
- *Rörelsebehov*: Små barn är ofta i rörelse. Barnets rörelser präglas av vitalitet och yvighet, något som kallas för ”överflöd”. Ett annat kännetecken på rörelser kan vara ”form”, som beskriver fasthet, att något styrs av bestämda regler.

Röthle (2012) påstår att det finns ett ordspråk som säger att barn har ”myror i byxorna”. Små barn sitter sällan stilla, de dinglar med benen, måste använda sin kropp. De hushåller inte som vi vuxna med sina krafter, och därför kan de plötsligt bli trötta. Barnen ger sig hän i samspelet med det som finns inom deras räckvidd. Begreppet ”barnets dynamik” är ett försök att synliggöra denna skillnad. Barnets dynamik sätter sin prägel på leken, men det är skillnad på kroppsrörelser och lek. För att något ska kunna betecknas som lek måste det vara en lek med *något*, antingen ett föremål eller en kamrat. När den lekande umgås med detta andra sker lekaktiviteten inte i en jämn ström, utan med *växlande intensitet*: en stigande spänningskurva följd av avspänning. I lekens dynamik ligger ett element av ”vågstycke” eller ”infall”. När rörelsen är riktad mot en leksak eller en medlekande kan man aldrig veta hur de kommer att reagera. ”Lek är alltså inte bara att man leker med något, utan också att något leker med den lekande”. Leken försiggår i möjligheternas och fantasins sfär. Lekföremålen måste ligga i skärningspunkten mellan känt och okänt.

Röthle (2012) menar att trygghet är en förutsättning för att barn ska kunna ge sig hän i leken. Även under lekens gång kan de ha behov av att fylla på med trygghet. Då känns det bra att kunna gå till den vuxna och få en vänlig blick eller kram. Om barnen ska ges möjlighet till trygg lek måste de vuxna sprida ut sig i de olika rummen. Barn behöver ha möjlighet att se omsorgspersonen, speciellt när det gäller småbarn. Medan äldre barn tycker om att leka på egen hand bakom en stängd dörr. Det är alltså viktigt att synliggöra vuxnas fysiska och psykiska närvaro som ett stöd för barns lek.

3.7 I leken skapas betydelser

Kroksmark (2011) menar att leken är ett dynamiskt möte mellan barnets inre (känslor och tankar) och den yttre verkligheten. I leken skapas fiktiva situationer och i leken gestaltas handlingar. För Vygotskij är ord och handling intvinnade i varandra. Språket är det redskap som tolkar världen. I leken tar den språkliga betydelsen överhanden och utgör fokus i den dynamik mellan idé och handling, som är typiskt för leken.

3.8 Pedagogers närvaro i leken

Tsai (2015) hävdar att studien syftar till att undersöka tidpunkten och strategier för lärare att delta i barns lek och de faktorer som har betydelse för lärarnas deltagande. Studien använde kvalitativ forskning och det gjordes observationer på naturliga situationer. De man observerade och intervjuade var förskollärare på en förskola i staden Hualien som ligger i Taiwan. Barnen observerades också, de tittade på vad som hände under den fria leken. För att öka djupet av forskning, var data som samlats in från observationer av lek, intervjuer med pedagogerna och granskning av dokument på plats. Resultatet av kvalitativ analys visade att förskollärare vanligtvis brukar ingripa i den fria leken. Förskollärarna använde olika strategier beroende på de olika barnens beteenden. Vad gäller frågan om man ska dela eller inte, så beror det på pedagogens filosofi, grad av förtrogenhet med barnen och den övergripande situationen i leken. Dessutom så påverkar dessa faktorer varandra och därför måste man överväga de tillsammans.

Tsai (2015) hävdar att pedagogens deltagande i barns lek har en positiv effekt endast när den är tillräckligt känslig för att tillhandahålla en lämplig byggnadsställning. Först måste pedagogen observera situationen, samtidigt hålla kvar barnens karaktär och förmåga, bara efter att ha gjort det så kommer pedagogen att kunna delta på ett sådant sätt att det stärker barnens förmåga.

3.9 Lek och språkutveckling

Bruce (2010) anser att det är i leken som barn upptäcker och utvecklar språket – samtidigt som språket gör att leken förändras och berikas. Leken är en positivt laddad gemensamhetskapare, där barn och vuxna möts och ger varandra bekräftelse och nya utmaningar. Man skulle kunna säga att språkets dialog respektive monolog har sin motsvarighet i lekens dialek (gemensamlek med andra respektive monolek (lek med sig själv). Lek och språk existerar på liknande villkor, där det ömsesidiga samspelet och kommunikationen utgör grunden.

Bruce (2010) påstår att i lek och samtal med kompisar som har jämnbördig språkutveckling, lyssnar man mer på varandra och man knyter an till varandras inlägg, men följd att samtalen bli sammanhållna och fördjupade. Barnet i leken gestaltar, bearbetar och vidareutvecklar sina intryck, samtidigt som det övar sig i att binda samman de till hela händelsekedjor, vilket är utgångspunkten för berättandet. Enligt Vygotskij så hör lek och berättande därför ihop.

Bruce (2010) hävdar att en viktig förutsättning för lek och lärande är att det sker många goda möten mellan barn och vuxna, men också mellan barn. Det kan handla om enkla saker, som till exempel att möta varje barn med ögonkontakt, visa att man har tid att lyssna och att bry sig. En faktor som kan begränsa möjligheterna för barns språkutveckling är att vi vuxna – vare sig det är föräldrar eller pedagoger – alltid har så bråttom att man knappt hinner lyssna och samtala. Det är därför viktigt att lyfta fram att språkande i lekfulla former, socialt samspel och nyfiket utforskande, som har visat sig ha betydelse i barnens fortsatta utveckling och lärande. ”*Länge leve leken och det spontana och meningsfulla språkandet!*” (s. 117)

4. Forskning om samspel i leken

Sheridan, Pramling Samuelsson & Johansson (2011) anser att barns intentioner, vilja och möjligheter till samspel finns i den förskolekultur de delar av. I tidigare forskning framgår att barn i sin samvaro utvecklar olika mönster för samspel. Barn interaktioner bygger på ömsesidighet och intresse, makt och konflikter. Barn är aktiva i att tolka sina möten med andra barn och emotioner är viktiga inslag i samspelen. Kreativitet, fantasi och lekfullhet är viktiga dimensioner i barns samspel. Forskning visar även att barn i sina samspel med andra ger och tar olika positioner, dessa positioner ger de olika handlingsutrymmen och möjligheter att handla. Ålder, genus, fysisk och psykisk styrka har betydelse för att detta ska kunna inträffa.

Sheridan et al. (2011) hävdar att barnen tar och ger olika positioner i leken. Positionens betydelse är en kroppslig och mental ”utkikspunkt” eller placering i relation till andra. Begreppet position förutsätter ett aktivt barn med möjligheter att skapa sig utrymme för socialt deltagande av olika slag och att detta utrymme kan variera mellan situationer och deltagare.

De positioner som uttrycks i leken är:

- samspelande
- drivande
- begränsande
- försvarande

5. Teoretiskt perspektiv

I mitt examensarbete har jag tänkt använda mig av ett sociokulturellt perspektiv (Kroksmark, 2011). Kroksmark (2011) anser att Lev S Vygotskij la grunden för det. Här nedan redogör jag för de centrala begrepp som det sociokulturella perspektivet bygger på och som jag senare använder mig av i analys- diskussionsdelen.

Lindqvist (1998) framlägger att *medvetandet* är ett centralt begrepp i det sociokulturella perspektivet och principen för individens utveckling. För barnet är det leken som är den viktigaste formen att utveckla sitt medvetande om världen. Barnet kan i leken realisera orealistiska önsknningar, enligt Vygotskij. Vygotskij ser leken som den viktigaste källan till utveckling av tanke, vilja och känsla, och i leken är dessa medvetandenaspekter, de är inte separerade från varandra.

Kroksmark (2011) hävdar att ett annat begrepp som är centralt i det sociokulturella perspektivet är *interaktion*, det betyder att man hela tiden utvecklas oavsett om man är barn eller vuxen och att man måste samspela för att det ska bli en läroprocess. Det finns en skillnad mellan det som individen kan göra själv och tillsammans med andra, det benämner Vygotskij som *proximal utvecklingszonen*. I det första steget utvecklar barnet olika kapaciteter med hjälp av en annan person som är mer kapabel än barnet självt. På nästa nivå har barnet utvecklat en egen kapacitet, där det kan lösa olika problem utan att någon annan är närvarande. Genom det sociala samspelet i en gemensam uppgiftssituation överförs strategier för lärande från den vuxne till barnet. Den här tanken har Vygotskij betecknat som *medierat lärande*. Mitt syfte och mina frågeställningar handlar alltså om forskollära barns attityder till proximala utvecklingszoner och medierat lärande.

Säljö (2014) beskriver att språket är det viktigaste redskapet, ett redskap som människor använder för att förstå och tankar kring omvärlden. De språkliga verktygen får mening genom interaktion med andra människor. Begreppen *redskap* eller *verktyg* har en speciell och teknisk betydelse. Med redskap och verktyg menas de resurser, både språkliga och fysiska som vi har tillgång till och som vi använder när vi förstår vår omvärld och agerar i den. Med en sociokulturell utgångspunkt är problemet hur vi lär en fråga om hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och utföra praktiska projekt som är delar av vår kultur och vår omgivning. Säljö tar också upp begreppen *interaktion*, han beskriver det som kunskaper och färdigheter som kommer från de insikter och handlingsmönster som byggts upp i samhället och som vi blir delaktiga i genom samspel med andra människor.

6. Metodologisk ansats och val av metod

För att kunna besvara mitt syfte och mina frågeställningar har jag valt att intervjua verksamma förskollärare genom strukturerade intervjuer. Nedan följer ett mer utförligt resonemang om hur jag har gått tillväga med val av metod, urval av intervjupersoner, genomförande, etiska frågor samt validitet och reliabilitet.

6.1 Val av metod

Enligt Bryman (2011) är syftet med semistrukturerade intervjuer som metod att få fram information om respondentens attityder, värderingar och åsikter om det aktuella ämnet för intervjun. Genom semistrukturerade intervjuer kan jag upptäcka intervjupersonernas erfarenheter och tankar kring vad leken har för betydelse för barns språk- och sociala utveckling.

Jag har tänkt använda mig av semistrukturerad intervju. Detta för att jag vill skapa en miljö där intervjun blir som ett samtal mellan informanterna och mig. Där svaren förhoppningsvis blir utförliga och präglade av informantens egna tankar och reflektioner. Mitt val av semistrukturerad intervju öppnar upp möjligheten för mig som intervjuare att ställa följdfrågor på det som de säger. För att kunna fokusera på intervjun och vad informanten har att säga kan jag använda mig hjälpmedel som ljudinspelningsteknik, det kan även stärka mitt resultat då det empiriska materialet blir mer korrekt. Användandet av ljudinspelning hjälper mig att inte bli distraherad av att anteckna, jag kan istället lyssna på det som de säger och därmed blir det lättare att ställa följdfrågor om informanten säger något som är intressant om min studie.

Johansson & Svedner (2010) menar att den största svårigheten när man intervjuar är att uppnå att den intervjuade ger uttömmande svar och att svaren avspeglar hans eller hennes inställning och erfarenheter. Intervjuarens forskningsetik har stor betydelse för utfallet av intervjun. De som deltar i undersökningen ska när som helst kunna avbryta sitt deltagande, utan att behöva oroa sig för några negativa konsekvenser. Deltagarna måste också ha gett ett samtycke till sin medverkan innan de kan vara med i undersökningen.

Løkken & Sjøstad (1995) menar att en kvalitativ studie är helhetsinriktad när det gäller hur man ska gå till väga för att studera den företeelse man intresserar sig för. Forskaren vill undersöka olika samband och fånga helheten. Intervju är en bra metod om man vill få en inblick i en annan människas inre verklighet. Att visa att man lyssnar skapar tillit hos den som talar – samtidigt som man får kunskap om andra människor. Intervjuer kan vara mycket olika varandra och eftersom det handlar om kommunikation mellan människor, blir både planeringen och genomförandet av en intervju att se på som en slags konst. *”Intervjuandet är i sig självt en konst, men att planera och att utforma ett frågeformulär för intervjun är något mer än en konst.”* (s.95)

Vetenskapsrådet (2011) anser att vilken metod man väljer får konsekvenser för vad som synliggörs i studien och påverkar därmed resultatet. Med intervju där vi får veta den teoretiska dialogen, hur pedagogen tolkar och upplever samspelet med barnen gällande likabehandling.

Tsai (2015) menar att före utförandet av observationer och intervjuer förklarade forskaren syfte och bakgrund av studien för alla inblandade (barn och pedagog). Han begärde tillstånd (samtyckeskraft) för att göra det här. Dels för att få ett förtroende och en bra relation med förskolläraren. Dessutom så informerade han henne om att studien skulle vara helt anonym och att hennes identitet aldrig skulle kunna avslöjas. Han informerade även om att de data som samlades in i samband med studien, enbart skulle användas i studien och skulle förstöras när studien var klar.

Tsai (2015) anser att miljön på förskolan var öppen och inbjudande. När pedagogen skulle anta olika roller i barnens lek så blev resultatet följande:

- stöd och vägledning som svar på barnens önskemål
- ibland stötte barnen på svårigheter och begärde hjälp från pedagogen

6.2 Urval

För att kunna hitta informanter som skulle kunna ge svar mina intervjufrågor så ville jag intervjua verksamma förskollärare. Jag började med att kontakta förskolechefer. Det var inte så lätt då några tackade nej och vissa hade inte ens tid att svara. Men till slut så fick jag tag på en chef som sa ja. Då kontaktade jag en av hennes förskolor och två avdelningar. Två pedagoger tackade ja på den ena avdelningen och två stycken tackade ja på den andra avdelningen. Då skickade jag informationsbrev och samtyckesbrev till dem. Samtyckesbrevet skrev de ut själva och skrev på. Detta tog jag emot när jag kom dit och intervjuade de. Jag intervjuade fyra stycken förskollärare som arbetar i två olika arbetslag men på samma förskola. Alla informanter arbetar med barn som är mellan 1-5 år.

6.3 Genomförande

För att hitta informanter till min undersökning och individuella intervjuer så började jag med att kontakta förskolechefer via mail i samma kommun. När det väl var en chef som tackade ja så skrev hon att jag kunde kontakta förskolan själv. Så det gjorde jag, jag ringde till en avdelning på en förskola och hela arbetslaget tackade ja direkt, alltså 3 stycken. Vi kom överens om dag och tid. Jag skickade informationsbrev och samtyckesbrev till henne jag hade pratat med, så att de kunde läsa informationsbrevet i lugn och ro och skriva på samtyckesbrevet. Det var okej för dem att de skrev ut det själva, jag tog emot det påskrivna samtyckesbrevet när jag kom dit och intervjuade de.

Jag intervjuade alla 4 förskollärare individuellt eftersom jag ville ha varje individs egna åsikter och undvika gruppptryck. Jag hade förberett 7 stycken intervjufrågor och några följdfrågor. Varje intervju tog ca. 30 minuter. Jag valde att spela in intervjuerna med hjälp av min telefon. Jag gjorde 2 intervjuer en dag och de andra 2 dagen efter. När intervjuerna var klara så började jag med att transkribera vad alla respondenterna hade sagt. Jag lyssnade på ljudinspelningarna och skrev ner allt de hade sagt på varje fråga. När jag hade gjort det så sammanfattade jag mina intervjufrågor till fyra olika kategorier. Lek för dig som pedagog, pedagogens roll i barns lek, lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling och

pedagogers delaktighet i barns lek. Jag sammanfattade även vad varje intervjuperson svarade på varje fråga, men när det är ordagrant vad de svarade, så har jag gjort blockcitat.

6.4 Etiska överväganden

Det finns forskningsetiska principer och regler som jag måste hålla mig till under hela forskningsprocessen. Allt från mina val kring metod, urval och genomförande till presentationen av resultatet.

Bryman (2011) och Vetenskapsrådet (2011) lyfter att det finns etiska principer som man måste ta hänsyn till och dessa är:

- *Informationskravet:* Forskaren ska informera berörda personer om den aktuella undersökningens syfte. Deras deltagande är frivilligt och de har rätt att hoppa av om de önskar.
- *Samtyckeskravet:* Deltagarna i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.
- *Konfidentialitetskravet:* Uppgifter om alla personer som ingår i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet.
- *Nyttjandekravet:* De uppgifter som samlas in om enskilda personer får endast användas för forskningsändamålet.

Jag har vid transkriberingen av 15 det empiriska materialet samt i studien utgått ifrån konfidentialiteten och använt mig av fiktiva namn samt förvarat data och identifikationsuppgifter på skilda USB-minnen och på olika säkra platser där inga obehöriga kan få tillgång till materialet. Under arbetsgången bör man tänka på att man har tystnadsplikt som forskare och hur man förvarar sin data då inga obehöriga ska kunna ta del av informationen, eller resultaten innan studien är publicerad.

6.5 Validitet och reliabilitet

Jag har försökt följa de metodiska principer som Bryman behandlar. Bryman (2011) anser att reliabilitet handlar om frågor som rör måttens och mätningarnas pålitlighet och följdriktighet. Det finns två betydelser av ordet:

- *Stabilitet:* Det innebär att man frågar sig om måttet över tid är så pass stabilt att man kan vara övertygad om att de resultat som gäller ett urval av respondenter inte förändras.
- *Intern reliabilitet:* Den viktiga frågan är om de mätinstrument som utgör en skala är pålitliga och följdriktiga, det vill säga hur respondenternas poäng på något av mätinstrumenten är relaterade till deras poäng på de andra mätinstrumenten.

Bryman (2011) anser att validitet rör frågan om hur en eller flera mätinstrument som utformats i syfte att mäta ett begrepp verkligen mäter just det begreppet. Validitet avser att jag mäter det som är relevant i sammanhanget. Validitet handlar om att använda "rätt sak" vid rätt tillfälle.

7. Resultat

Min studie syftar till att få en ökad förståelse utifrån pedagogers tankar om vad leken har för betydelse för barns språk- och sociala utveckling. I denna del presenteras resultatet av de fyra intervjuerna som genomförts. Jag har valt att tematisera de svar jag fått genom att föra in resultatet under olika teman där jag lyfter de kvaliteter som jag funnit. Informanterna namnges som Anna, Jeanette, Marie, och Sven och de citat som förekommer i resultatet har redigerats delvis från talspråk till skriftspråk, men inte så att det påverkar innehållet. Efter resultatdelen kommer jag att ha en kort sammanfattande analys om vad de har sagt och kommit fram till, jag kommer även att koppla det till mitt syfte och mina frågeställningar.

7.1 Lek för dig som pedagog

Anna, Jeannete och Sven tycker ganska snarlika om vad som är lek för de. De tyckte att lek är när barnen kan bearbeta tidigare upplevelser, träna olika färdigheter, prova olika roller och sätt att agera på. Leken kan vara ”fri lek” eller lek som de som pedagoger bestämt i förutsättningarna för till exempel miljö, material och/ eller grupp. Lek är även något som är komplext, men det är nästan allt som barnen gör. Jeanette säger: *”man använder sin fantasi och sin förmåga att uttrycka sig, det tycker jag är lek.”* Sven tycker även att lek är intryck som vi dagligen får genom familj, vänner och omvärlden, genom en fysisk aktivitet ges en möjlighet att få utlopp för sina känslor.

Marie tycker att lek för henne är samspel mellan barnen och pedagogerna. Hon menar att samspel inte bara är kommunikation verbalt utan även kroppsligt och även de allra minsta barnen kan leka. *”Några leker själva och några leker tillsammans men ändå är det ett samspel.”* Hon tycker också att leken skiljer sig inne och ute. Inne blir det väldigt mycket vardag menar hon. Till exempel att ”nu ska jag tvätta håret” eller ”jag går in i duschen nu”. Barnen leker även mycket med telefoner, de kollar och googlar och det är ju verkligheten i deras form. *Jag tycker att leken ska få utrymme, det tycker jag är jätteviktigt!*

7.2 Pedagogens roll i barns lek

Sven tycker att hans roll i leken blir att styra upp den om den inte är bra, om konflikter uppstår och om barnen är oense i leken. Han säger också att han ska hjälpa de barn som har svårt att komma igång med lek. *Det är bra om man som pedagog har ett antal ”lekar i bakfickan” som man lätt kan plocka fram och samla barnen runt.*

Jeanette påstår att man som pedagog har en ganska betydande roll. Dels att observera och vara med i leken men kanske att stå utanför och titta. Vi ska även hjälpa de barn som har svårigheter, sa hon. Men man ska också låta barn klura ut saker själva. Ibland kan det vara väldigt bra att vara med och leka själv. Som lite ”stressad” pedagog kan man ha svårt för det. Men även om man är stressad ibland så tycker hon att man som pedagog ska släppa lös och vara fantasifull och vara med i barnens lek för då lär man barnen genom leken hur man leker.

Hon beskriver ett exempel

Om det är ett bygg rum så kanske barnen kastar klossar omkring sig, då kanske man får vara med och säga ”vi bygger ett garage och titta där står en bil”, att man är med och hjälper de i leken för att hitta vägar in. (Jeanette)

Marie tycker att inne på den avdelning som hon arbetar på så klampar de inte in i leken. Hon berättar att de har lekinspirerade teman där pedagogerna är med som olika rollfigurer. Men just nu har de inte det så då blir det med den vardagliga leken. Pedagogerna på avdelningen finns med i periferin, man finns där men man får vara kund eller en gäst på en restaurang. Men då är det mer om barnen bjuder in pedagogerna. Hon menar också att man är ansvarig så det inte barkar hän, man ser till att alla har någonstans att vara, att ingen blir sittandes i ett hörn.

Anna hävdar att hennes ansvar är att se till att leken blir kreativ. Att inte ”dåliga” mönster förstärks, att alla barn får ”komma fram” i leken, och att alla barn får leka (eller får hjälp att leka). Hon tycker också att det är viktigt att ha material som utmanar barnen till skapande i leken, till exempel olika konstruktionsmaterial. Att man har material som förstärker traditionella könsroller. Det är även bra om barnen inte hamnar i samma lek och material dag efter dag utan utmanas till att prova nya saker.

Hon anser att

Den fria leken inte alltid blir så fri utan vi vuxna måste styra mer i leken genom att till exempel göra lekgrupper där vi ger förutsättningarna till leken genom att sätta ihop olika gruppkonstellationer, ge visst material eller viss lekmiljö, annars kan det lätt bli att barn hamnar i samma lekar med samma varje gång lek erbjuds. (Anna)

Anna tycker också att de vuxna kan behöva hjälpa barn igång i leken och ha koll så de vet vad som händer i lekarna och vilka roller som barnen har där. Eftersom hon har arbetat länge i förskolan vet hon av erfarenhet att man ofta har många barn och det är därför svårt att för en längre stund leka med barnen, men det är otroligt viktigt att de inte lämnas själva, anser hon. Man ska alltid ha viss koll och höra och se hur leken fungerar och utvecklas.

7.3 Lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling

Marie tycker att leken är viktig och betydelsefull för barns språk- och sociala utveckling, eftersom barn lär av barn. Hon berättar för mig att hon precis har gått småbarnspedagogik utbildningen för andra gången och där är det mycket prat om det här. Hon menar att pedagogerna hör sig mycket själva, deras sätt att vara, deras värdegrund speglar av sig på hur de är mot varandra, så blir ju barnen mot varandra.

Hon berättar ett exempel

De stora barnen skulle gå in i målarummet och måla. Då kom den yngsta på avdelningen och sa ”måla måla” och följde efter ett stort barn. ”Vill du måla? Frågade det stora barnet. ”Kom” sa hon. Så tog hon barnet i handen och tog med henne in i målarummet, hon tog papper och pennor och tog sedan med henne ut i köket och satte henne vid bordet där det redan satt andra barn. Hon hjälpte henne upp på stolen och drog in den. Sen sa hon ”nu kan du måla!”. (Marie)

Det stora barnet hade kunnat säga ”nej du får inte vara med” till flickan och nekat henne men istället så var hon hjälpsam och smart då på ett sätt. Sådana där situationer uppstår även vid till exempel av- och påklädning, barnen hjälper varandra automatiskt, speciellt eftersom det är en 1-5 avdelning.

Marie berättar för mig att de har flera barn på hennes avdelning som är tvåspråkiga och även trespråkiga. Man kan se att det inte bara är barnen med andra språk som lär sig svenska. Utan de svenska barnen lär sig andra språk, så små de är. De lyfter de andra språken, inte bara det svenska språket. Pedagogerna på hennes avdelning jobbar med ramsor och sånger, de kan inga hela sånger men de använder sig av ord från andra språk. Som till exempel färger, frukter och mat. De använder också tecken, det är ju också språk.

Sven påstår att leken är grundläggande för barns sociala och språkliga utveckling. Han tycker att barnen får ett språk om de bara umgås med vuxna men inte alls på samma sätt som när de växer upp med barn i samma ålder runt omkring sig. Barnen lär av varandra när det gäller både språket och det sociala.

Till exempel att

Ett barn som kommer från en annan kultur och har ett annat språk än svenska (om det är huvudspråket) och börjar leka i en grupp av barn. Efter bara någon dag så har det barnet snappat upp vissa ord och börjat förstå hur saker och ting fungerar i leken. (Sven)

Anna hävdar att leken är jätteviktig! Hon tycker att den språkliga och sociala utvecklingen går ”hand i hand” i leken. Barnen bearbetar sina upplevelser, sätter ord på, lär sig nya ord, använder språket tillsammans med sina kamrater. Barnen tränar det sociala samspelet i leken, provar olika roller och olika sätt att vara/ göra. Barnen testar även hur omgivningen reagerar på vad som sägs och hur språket används.

Jeanette säger också att leken är det viktigaste! Hon blir lite irriterad på att läroplanen inte har med leken så mycket som är så otroligt viktigt. Barnen pratar med varandra, de kommunicerar. På hennes avdelning har de många barn som är flerspråkiga, men genom leken så lär de sig. De lär sig det sociala, givande och tagande och turtagning. Det är otroligt mycket, allt i stort sätt. Det är även viktigt att lära sig att lyssna på andra i leken och låta barn ha sitt lekutrymme samt att lära sig att lyssna på varandra.

Som till exempel

Nu är det Olle som leker med dinosaurierna och då får han ha de en stund och sen är det din tur. Du kanske kan ta den här kon och vara med i leken. (Jeanette)

Barnen utvecklas språkmässigt och socialt i leken genom att härma och lyssna på varandra. Hon tycker att det är en fördel för henne som jobbar 1-5. Hon säger att en del inte tycker om det men hon ser en väldig fördel, de yngre barnen lär sig av de äldre. En tvååring kan vara med i leken med en fyra/ femåring och lära sig. Och lika väl tvärtom. Har man ett barn som kanske inte har så utvecklad lek som kanske är 5 år, som kanske har senare språkutveckling, då kan det barnet vara med ett barn som är 2 år och det funkar. *Man lär sig av varandra.* Det är också en väldigt viktig del anser hon.

7.4 Pedagogers delaktighet i barns lek

Anna tycker att hon ofta är med och introducerar lek, men eftersom hon ofta har många barn i gruppen kan hon inte leka med ett fåtal barn någon längre stund. Men om hon är med i leken blir den inte på samma vis som när barnen leker själva, därför måste hon observera leken, på lagom avstånd så hon vet vad som händer utan att styra och gå in och bryta om leken inte fungerar på något sätt.

Marie anser att de ibland har ett lekpedagogiskt tema på hennes avdelning och då kanske man kommer in som pedagog som en karaktär. Men då är det oftast i den fria leken som man bjuds in i en lek, att komma och äta på barnets restaurang. Utomhus är det mycket ”vi har ett bageri, vill du vara kund eller vill du jobba?” Man bjuds in i leken. Hon tror att om man skulle vara för delaktig i barns lek så hämmar man dem, för vissa barn backar ju när det kommer vuxna. *Man måste vara lyhörd, speciellt när de blir lite större, det gäller ju verkligen att se.* Hon säger att de har väldigt små lokaler så de är mitt bland barnen, på gott och ont.

Sven är inte så delaktig i barns lek. För honom är den fria leken fri från vuxeninblandning så mycket som möjligt. Men om konflikter uppstår så finns han där och är behjälplig. Han vill att barn i största möjligaste mån ska leka själva. Om det däremot är en styrd lek så kan det behövas en vuxen som är med och leder leken. Om det behövs lösas konflikter och om det är en lek som behöver styrning och ledning, då kommer han in.

Jeanette svarar att hon egentligen skulle vilja vara mer delaktig i barns lek. Som pedagog har man ofta runt 16 barn och är 3 pedagoger. Det kommer föräldrar, det går föräldrar, det ringer i telefonen och diskmaskinen ska plockas ur. Men om hon är med i den fria leken så försöker hon vara delaktig, gärna i rolleken. Man tar inte de där bärande rollerna. I leken mamma pappa barn så kan man till exempel erbjuda sig att vara ett husdjur.

Ett exempel

Igår på eftermiddagen så var det ett barn som klädde ut sig till lejon och ett annat till Batman. Då började de bråka jättemycket. Då gick jag faktiskt med i leken och var med, då blev jag en tigmamma som fick ta hand om lejonet och Batman, de blev mina barn och det blev faktiskt en bra lek. De byggde ett hus.

Istället för att slåss så hittar man på någonting, hennes baktanke med detta var att hon skulle avbryta bråket och det lyckades hon ju med. Det är viktigt att vara med i leken för oss vuxna och inte bara det att den fria leken är fri och barnen kan härja som de vill. Genom att vara med och leka så lär man barnen att leka på ett ”bra” sätt. Att springa runt är kanske en jättebra lek för dem men det kanske inte vi tycker för då får vi så ont i våra öron och det blir jättestimmigt.

Jeanette hävdar också att det kan vara så att man tar över lite för mycket som vuxen och kan ha svårt att se signaler som till exempel det lilla blyga barnet och att det blir de barn som hörs mest som tar störst plats i leken. Där kan man få tänka sig för. En del tycker att vi vuxna inte ska vara med i leken, att leken är barnens lek. Så det är en balansgång, men oftast kan det vara så att man är med och så händer något och så går man därifrån. Då kan barnen bli besvikna att man gick därifrån och så försvann den där magiska stunden. *Det kan vara det, att man inte leker färdigt. Om man nu blir färdig.*

Till exempel

Om man vill få med något barn som är blygt, och kanske lite ledset, man märker att de inte kommer in i leken. Då är man med och kanske hjälper det barnet in i leken. Eller att det är otroligt bråkigt och stimmigt och man känner att den här leken som de har nu inte är så bra för de för att det blir för stimmigt. Inne då tänker jag nu. Då får man styra upp leken, nu får ni leka här och då kan ju ni leka här, man ger förslag.

Att man är med lite som pedagog och styr tror hon är bra. Dm yngre barnen som kanske inte har något språk, kan man ta hjälp av gubbar eller figurer. Hon berättar att de har några plastfigurer som är lite större, de är så himla bra, pedagogerna kan man sitta med tillsammans med de yngre barnen. Det är även viktigt att de yngre barnen får sin del. *Ibland när man tänker på lek så kanske man tänker fyra/femåringar, men de yngre leker ju de också.*

7.5 Sammanfattande analys

Här kommer jag att presentera sammanfattning av studiens resultat utifrån mitt syfte och mina frågeställningar. Jag kommer dela in även denna del i fyra delar, där jag under varje del gör min analys utifrån tidigare presenterad text. I min analys kommer jag att knyta an till mitt teoretiska perspektiv och dess begrepp för att få en djupare förståelse för det resultat som jag har fått fram.

7.6 Lek för dig som pedagog

Jag anser att största delen av informanterna tyckte lika om vad de anser att lek är för dem. De är överens om att lek är komplext, att allt barnen gör är lek. Lek kan vara "fri lek" eller lek som pedagoger bestämt i förväg. De visar sin förståelse genom att de berättar hur barnen via lek kan bearbeta tidigare upplevelser och att leken är intryck som vi dagligen får av omvärlden. Informanter är överens om vad lek är, men en informant anser att lek för henne är samspel mellan barnen och pedagogerna. Det här är ett tydligt exempel på *proximal utvecklingszon*. (Kroksmark, 2011). Det uppstår när barn och pedagoger samspelar fram en marginaleffekt i barnets lärande. Informanten tycker att leken är annorlunda om den är inne eller ute. Hon menar att inne blir leken väldigt mycket vardag. Det är deras verklighet som synliggörs i leken. Hon hävdar att det är jätteviktigt att leken ska få utrymme!

7.7 Pedagogens roll i barns lek

Samtliga intervjupersoner är överens om att de som pedagoger spelar en viktig roll i barns lek. De är överens om att man ska hjälpa de barn som har svårigheter. Ibland kan de vuxna behöva hjälpa barnen igång i leken och ha koll på vad som händer i lekarna och vilka roller som barnen har där.

Som jag tidigare har beskrivit så menar Vygotskij (Kroksmark, 2011) att *medierat lärande* är när lärandet sker från den vuxne till barnet. Det är otroligt viktigt att de inte lämnas själva. Mina informanter anser att man alltid ska ha viss koll och höra och se hur leken fungerar och

utvecklas. De tyckte att man ska observera barns lek, så man inte klampar in i leken, men ändå finnas där i (periferin) om man skulle behöva styra upp leken om den inte är bra, om konflikter uppstår och om barnen är oense i leken. En pedagog säger att: ”även om man ibland är stressad så kan det vara väldigt bra om man är med själv som pedagog i leken, för då lär man barnen genom leken hur man leker.” Det här är ett bra exempel på *proximal utvecklingsarbete*. De anser också att det är deras ansvar som pedagoger att se till så det inte barkar hän, man ser till så att alla har någonstans att vara, att ingen blir sittandes i ett hörn. Det är även deras ansvar att se till så att leken blir kreativ, det hör också till *proximal utvecklingszonen*, det är också viktigt att alla barn får leka och att alla barn får komma fram i leken, till och med de blyga barnen. De tyckte att det är viktigt att ha material som utmanar barnen till skapande i leken, som till exempel konstruktionsmaterial. Samt att barnen inte hamnar i samma lek och material varje dag utan utmanas till att prova nya saker.

7.8 Lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling

Informanterna är överens om att leken är betydelsefull och grundläggande för barns språk- och sociala utveckling. Pedagogerna hör sig mycket själva i barnen, deras sätt att vara och deras värdegrund speglar av sig på hur barnen är mot varandra. Barnen utvecklas språkmässigt och socialt i leken genom att härma och lyssna på varandra. Två pedagoger är överens om att om man har barn som är flerspråkiga så kan man se att det inte bara är de barnen som lär sig svenska, utan de svenska barnen lär sig andra språk. De använder också tecken, det är ju också språk. Den språkliga och sociala utvecklingen går ”hand i hand”, är pedagogerna överens om. De tränar det sociala samspelet i leken, använder språket tillsammans med sina kamrater och provar olika roller och olika sätt att vara/ göra. De påstår också att barnen testar hur omgivningen reagerar på vad som sägs och hur språket används. Barnen pratar med varandra, de kommunicerar. De lär sig det sociala och turtagning genom lek. En informant sa att hon blir irriterad på att läroplanen inte har med leken så mycket som är så viktigt. Lek är så otroligt mycket, allt i stort sett. Till sist så tycker de att det är viktigt att lära sig att lyssna på andra i leken och låta barn ha sitt lekutrymme samt att lära sig att lyssna på varandra. Barnen lär av varandra när det gäller både språket och det sociala!

Skolverket (2010) anser att barn måste få möjlighet att vistas i en miljö som sprudlar av glädje, samhörighet, kommunikation, lek och lärande i en ”samklang”. I en sådan lärandemiljö kan man se hur barn lär genom att diskutera, argumentera och utforska varandras idéer och tankesätt.

7.9 Pedagogers delaktighet i barns lek

När barnen leker så är det inte säkert att de vuxna får vara med, ansåg intervjupersonerna. De tyckte att det är bättre att observera leken, på lagom anstånd så man kan se vad som händer och samtidigt gå in i leken och styra upp den om den inte skulle fungera. Om man har ett lekpedagogiskt tema på avdelningen och ska vara med i leken som pedagog så blir man oftast en karaktär, det här händer oftast i den fria leken. Man bjuds in i leken. Informanterna är

överens om att ifall man är för delaktig i barns lek så hämmar man de istället för att hjälpa de, en del barn backar när det kommer vuxna, förklarar de. Det här är ett bra exempel på proximal utvecklingszon. Det blir en regression i barnens lek, en tillbakagång. Så man måste vara lyhörd som pedagog, speciellt när barnen blir lite större. Informanterna som arbetar på avdelningarna bredvid varandra berättar att de har små lokaler så den hamnar mitt bland barnen och detta tycker dem är på gott och ont.

En pedagog berättade för mig att han inte är så delaktig i barns lek, för honom är den fria leken fri från vuxeninblandning så mycket som möjligt. Han vill att barn ska leka själva så mycket det går. Men om det behöver lösas konflikter så kommer han in i leken. Det är en fin balansgång mellan att vara med i leken och att observera leken men ändå finnas tillgänglig om det skulle behövas. Arbetet i utvecklingszonen är en balansakt. Progression: framsteg. Regression: tillbakagång.

En pedagog skulle vilja vara mer delaktig än vad hon är idag, men det är svårt eftersom man oftast har många barn, det är någon pedagog som är borta och det händer saker runt omkring sig hela tiden som också måste göras. Men om hon är delaktig i den fria leken så tar hon inte de bärande rollerna, hon kan till exempel erbjuda sig att vara katt i leken mamma pappa barn. Ibland kan vuxna ta över för mycket och kan då ha svårt att se signaler som det lilla blyga barnet. Det blir då de barn som hörs mest som tar störst plats. Att man är med och styr i leken är nog bra tycker de, man kan ge förslag på vad barnen kan göra/ leka med. Det här är också ett tydligt exempel på *proximalt utvecklingsarbete*. Det är även viktigt att de yngre barnen får sin del. De yngre barnen leker ju de också, även fast man inte tänker på det.

Tsai (2015) menar att pedagogers deltagande i barns lek har en positiv effekt. Först måste pedagogen observera situationen, samtidigt hålla kvar barnens karaktär och förmåga, bara efter att ha gjort det så kommer pedagogen att kunna delta på ett sådant sätt att det stärker barnens förmåga.

Skolverket (2010) anser att barn måste få möjlighet att vistas i en miljö som sprudlar av glädje, samhörighet, kommunikation, lek och lärande i en ”samklang”. I en sådan lärandemiljö kan man se hur barn lär genom att diskutera, argumentera och utforska varandras idéer och tankesätt.

8. Diskussion

8.1 Metoddiskussion

Jag anser att mitt val av metod med semistrukturerade intervjuer var rätt beslut då jag fick personliga och utförliga svar på mina frågor. Jag var intresserad av att öka min förståelse för hur pedagoger tänker kring lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling. Med kvalitativa intervjuer så tycker jag att jag lyckades få svar på det. Jag skulle ha kunnat komplettera min metod med observationer för att se hur pedagoger arbetar med det här i praktiken, jag skulle också ha kunnat skicka ut enkäter för att få ett större urval av pedagoger. För att ta reda på om de anser samma sak om lekens betydelse som de informanter jag har intervjuat.

Tillvägagångssättet att få intervjuas var något jag aldrig gjort tidigare men upplevde att det gick bättre för varje intervju jag gjorde. Nu i efterhand tycker jag att det var positivt att jag hade fyra intervjuer med fyra informanter jag inte träffat förut och att intervjutillfällena var utspridda på två dagar, med två intervjuer per dag. Detta gav mig möjlighet att efter två intervjuer transkribera och reflektera över hur jag skulle kunna förbättra min intervjuteknik inför de sista intervjuerna. Jag upplevde det som positivt att jag inte lämnade ut frågorna i förväg, utan att intervjupersonerna bara visste att det skulle handla om leken i förskolan, så de inte kunde förbereda sig allt för mycket. Jag tror att mina frågeställningar gjorde att informanten utgick utifrån sig själv då jag frågade, hur ser *du* på det här eller vad är *din* erfarenhet.

8.2 Resultatdiskussion

Syftet med den här undersökningen var att öka min förståelse för hur pedagoger tänker kring lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling. Ett syfte var också att jag skulle få mer kunskap om hur leken fungerar i förskolan. Det här upplever jag att jag har fått svar på med hjälp av mina frågeställningar. Nedan följer en diskussion där jag kritiskt granskar resultatet utifrån det som lyfts i forsknings- och litteraturgenomgången.

I resultatet framkom det ett flertal gånger att lek är när barnen kan bearbeta tidigare upplevelser, träna olika färdigheter och ett sätt att agera på. Lek kan vara ”fri lek”, men den kan också vara bestämd i förväg av pedagogerna. Lek är något som är komplext, nästan allt som barnen gör är lek. Det framkom även i resultatet att det är pedagogernas ansvar att se till så att leken blir kreativ. Det är viktigt att alla barn får ”komma fram” i leken och att alla barn får leka. Det är även bra om barnen inte hamnar i samma lek och material dag efter dag utan utmanas till att prova nya saker.

Pape (2011) hävdar att man ofta hänvisar till det som händer under den tid som inte styrs, organiseras eller planeras av vuxna. Den tiden kallar man ofta för ”fri lek”. Röthle (2012) anser att trygghet är en förutsättning för att barn ska kunna ge sig hän i leken. Om barnen ska ges möjlighet till trygg lek så måste de vuxna sprida ut sig i de olika rummen. Det är viktigt att synliggöra vuxnas fysiska och psykiska närvaro som ett stöd för barns lek.

Skolverket (2010) anser att det framträder två viktiga innehåll i läroplanen för förskolan, nämligen lek och lärande. Lek har kommit att bli en viktig del av barns vardag i förskolan, så viktig att det numera är en målsättning att alla barn ska få utveckla sin förmåga och lust att leka. Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2005) anser att när barn leker och prövar olika saker så möter de nya situationer. Leken ger barnet en möjlighet att själva ha kontroll över vad som händer och vad de vet. Lek handlar om att upptäcka den fysiska världen. Den kultur som barn skapar i leken bygger på barns interaktion, på samlärande och delaktighet. I leken sker ett viktigt lärande, nämligen att barn lär tillsammans och dessutom lär varandra.

I resultatet kom det även fram att informanterna tyckte att leken är viktig och betydelsefull för barns språk- och sociala utveckling. Leken är grundläggande för det här. Barnen får ett språk om de bara umgås med vuxna men inte alls på samma sätt som när de växer upp med barn i samma ålder runt omkring sig. Barnen lär av varandra när det gäller både språket och det sociala. Språket och den sociala utvecklingen går ”hand i hand”. Barnen sätter ord på, lär sig nya ord, använder språket tillsammans med sina kamrater. Barnen pratar med varandra, de kommunicerar. De tränar det sociala samspelet i leken, provar olika roller och olika sätt att vara/ göra. Barnen lär sig även givande och tagande och turtagning. Det är viktigt att lära sig att lyssna på andra i leken och låta barn ha sitt lekutrymme samt att lära sig att lyssna på varandra. Eftersom alla mina intervjupersoner arbetar på en 1-5 avdelning så håller de med om att det är en fördel, de yngre lär sig av de äldre. *Man lär sig av varandra.*

Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2005) menar att barns samspel är komplext. Leken är en utmärkt arena för att lära barn kommunikativ kompetens. Den här kompetensen är grundläggande för barns hela lärande och skapande förmåga. I leken möter barn den andres perspektiv och lär sig så småningom också förstå den andres perspektiv. Johansson (2011) påstår att pedagoger säger att barn behöver öva på språket. Det kan ske i alla sammanhang där man samtalar och synliggör språkets form och betydelser. Ett annat sätt är att skapa särskilda situationer där barn ska öva sin språkliga kompetens. För vissa pedagoger sammanvävs dess aspekter, andra kan betona den ena eller andra aspekten. Krogstad (2012) anser att ny forskning visar att det språkliga samspelet små barn emellan också innehåller centrala kännetecken på god språklig kommunikation som ömsesidigt intresse och uppmärksamhet, att turas om samt olika former av samtalsstöd eller stödstrukturer. Kommunikation är central i barns språkinläring, men det bör samtidigt ges större utrymme för att utveckla gruppemaskaper mellan barnen i förskolan.

Bruce (2010) hävdar att det är i leken som barn upptäcker och utvecklar språket – samtidigt som språket gör att leken förändras och berikas. Lek och språk existerar på liknande villkor, där det ömsesidiga samspelet och kommunikationen utgör grunden. En viktig förutsättning för lek och lärande är att det sker många goda möten mellan barn och vuxna, men också mellan barn. Det kan handla om enkla saker, som till exempel att möta varje barn med ögonkontakt och visa att man har tid att lyssna.

Sheridan, Pramling Samuelsson & Johansson (2011) menar att kreativitet, fantasi och lekfullhet är viktiga dimensioner i barns samspel. Forskning visar att barn i sina samspel med andra ger och tar olika positioner, dessa positioner ger de olika handlingsutrymmen och

möjligheter att handla. Ålder, genus, fysisk och psykisk styrka har betydelse för att detta ska kunna inträffa.

De positioner som uttrycks i leken är:

- Samspelande
- Drivande
- Begränsande
- Försvarande

I mitt resultat framkom det även att om pedagogerna är med i leken blir den inte på samma vis som när barnen leker själva, därför måste man istället observera leken, på lagom avstånd så man vet vad som händer utan att gå in och bryta om leken inte fungerar på något sätt. Till exempel om konflikter uppstår så ska man finnas där och vara behjälplig eller om det är en lek som behöver styrning och ledning. Om man är för delaktig i barns lek så hämmar man barnen, för vissa barn backar när det kommer vuxna. Det kan också vara så att man tar över för mycket som vuxen och kan ha svårt att se signaler som det lilla blyga barnet och att det blir de barn som hörs mest som tar störst plats i leken. Där får man tänka sig för. Det är bra om man är med som vuxen och styr upp leken lite om det skulle behövas vid något tillfälle, som till exempel när alla barn springer runt och inte vet vad de ska göra, då får man ge förslag på lekar eller platser där de kan leka på. I den fria leken bjuds man ofta in som pedagog, man får till exempel komma och äta på barnets restaurang.

Den fria leken ska även vara fri från vuxeninblandning så mycket som möjligt. Barn ska i största möjliga mån leka själva. Om det är en styrd lek så kan det behövas en vuxen som är med och leder leken. Om pedagogerna är med i den fria leken så försöker de vara delaktiga, men de tar inte de bärande rollerna. De kan till exempel erbjuda sig att vara ett husdjur i en lek. Mina intervjupersoner skulle vilja vara mera delaktiga i barnens lek än vad de är idag. Men det är inte alltid så lätt eftersom det ofta är stora barngrupper i förskolorna idag och man kanske är 3 pedagoger på 25 barn. Det finns inte alltid tid till att vara delaktig i barns lek eftersom det alltid händer något annat som också ska göras, som till exempel att det ringer i telefonen eller byte av blöjor.

Tsai (2015) menar att pedagogers deltagande i barns lek har en positiv effekt. Först måste pedagogen observera situationen, samtidigt hålla kvar barnens karaktär och förmåga, bara efter att ha gjort det så kommer pedagogen att kunna delta på ett sådant sätt att det stärker barnens förmåga.

Skolverket (2010) anser att barn måste få möjlighet att vistas i en miljö som sprudlar av glädje, samhörighet, kommunikation, lek och lärande i en ”samklang”. I en sådan lärandemiljö kan man se hur barn lär genom att diskutera, argumentera och utforska varandras idéer och tankesätt.

9. Slutsats

Min slutsats av den här undersökningen är att förskollärare bör vara aktivt deltagande och närvarande i barns lek. Men som resultatet visade så är det inte alltid möjligt då det är tidskrävande. Pedagogerna ska finnas som ett stöd för barnen i leken men samtidigt inte klampa in så att man hämmar barnen. Man kan ta över lite för mycket som vuxen ibland och kan ha svårt för att se signaler som till exempel det lilla blyga barnet och även att det blir de barn som tar störst plats i leken. Det är en fin balansgång mellan att vara med i leken och att observera leken men ändå finnas tillgänglig om det skulle behövas. Som pedagog har man en betydande roll. Dels att observera och vara med i leken men också att stå utanför och titta. Det kan vara bra som pedagog att vara med i leken som ett stöd för barnen, till exempel att hjälpa de barn som har svårigheter. Om man är med i leken så lär man barnen genom leken hur man leker. Pedagogen ska alltid ha en viss koll, höra och se hur leken fungerar och utvecklas.

Lek kan vara ”fri lek” eller lek som pedagoger bestämt i förutsättningarna för till exempel miljö och material. Lek är även något som är komplext, det är nästan allt som barn gör. Lek kan även vara samspel mellan pedagogerna och barnen. Pedagogernas ansvar är att se till så att leken blir kreativ på förskolan. Det är jätteviktigt att alla barn får ”komma fram” i leken, att alla barn får leka och att inte ”dåliga” mönster förstärks. Att man har material på förskolan som utmanar barnen till skapande i leken är också viktigt, till exempel olika konstruktionsmaterial. Det är även bra om barnen inte hamnar i samma lek och material dag efter dag, utan utmanas till att prova nya saker.

Leken är viktig och betydelsefull för barns språk- och sociala utveckling, eftersom barn lär av barn. Pedagogernas sätt att vara och deras värdegrund speglar av sig på hur barnen är mot varandra. Barn lär av varandra när det gäller både språket och det sociala. Den språkliga och sociala utvecklingen går ”hand i hand”. Barn bearbetar sina upplevelser i leken, de sätter ord på saker och ting och de lär sig nya ord. Barn tränar även det sociala samspelet i leken, använder språket tillsammans med sina kamrater och provar olika roller och olika sätt att vara/ göra. Barn utvecklas språkmässigt och socialt i leken genom att härma och lyssna på varandra. Lek är så otroligt mycket, allt i stort sett. Leken är det viktigaste!

9.1 Vidare forskning

I min studie har jag valt att fokusera på hur pedagoger tänker kring lekens betydelse för barns språk- och sociala utveckling i åldrarna 1-5 år samt om pedagoger är delaktiga i barns fria lek i förskolan. Som vidare forskning hade det varit intressant och undersöka hur de yngsta barnen i förskolan som inte har det verbala språket än, uttrycker sig i leken när de vill framföra något och komma till tals samt hur de samspelar med andra barn. För att de yngsta barnen ska våga leka och kunna utvecklas i leken så menar Röhle (2012) att trygghet är en förutsättning för att barn ska kunna ge sig hän i leken. Även under lekens gång kan de ha behov av att fylla på med trygghet. Då känns det bra att kunna gå till den vuxna och få en vänlig blick eller kram. Om barnen ska ges möjlighet till trygg lek måste de vuxna sprida ut sig i de olika rummen. Barn behöver ha möjlighet att se omsorgspersonen, speciellt när det gäller småbarn.

10. Referenser

- Bruce, B. (2010). Lek och språk. I. Riddersporre, B & Persson, S. (Red.), *Utbildningsvetenskap i förskolan*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur & Kultur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2011). *Möten för lärande – pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Johansson, B. & Svedner, P-O. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB.
- Krogstad, A. (2012). De minsta barnens språk. I, Løkken, G. Haugen, S & Røthle, M (Red.), *Småbarnspedagogik – fenomenologiska och estetiska förhållningssätt*. Stockholm: Liber AB.
- Lindqvist, G. (1998). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Löfdahl, A. (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar – mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Løkken, G. & Sjøbstad, F. (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Markström, A-M. (2007). *Att förstå förskolan – vardagslivets institutionella ansikten*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Pape, K. (2001). *Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber AB.
- Røthle, M. (2012). Mötet med det lekande barnet. I, Løkken, G Haugen, S & Røthle, M (Red.), *Småbarnspedagogik – fenomenologiska och estetiska förhållningssätt*. Stockholm: Liber AB.
- Samuelsson Pramling, I & Carlsson Asplund, M. (2005). *Det lekande barnet – i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.
- Sheridan, S. Pramling Samuelsson, I. Johansson, E. (2011). *Förskolan – arena för barns lärande*. Stockholm: Liber AB.
- Skolverket (2010). *Läroplanen för förskolan, Lpfö 98* (Rev. uppl.). Stockholm: Skolverket.
- Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Tsai, C. (2015). *Am I Interfering? Preschool Teacher Participation in Children Play* (Doctoral thesis, Universal Journal of Educational Research, 1028-1033). Tillgänglig: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083243.pdf>

Utbildningsdepartementet (2010). *Förskola i utveckling – bakgrund till ändringar i förskolans läroplan*. U10.027. Tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/15/89/51/20e75aa2.pdf>

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningsed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1 - Informationsbrev

Informationsbrev

Hej!

Mitt namn är Karolina Bergstam och är student på Karlstads Universitet. Jag läser termin sex på förskolläraryrket och ska nu i vår skriva mitt examensarbete. Jag skriver om temat Leken i förskolan och är nu intresserad av att studera vad leken har för betydelse för barns språk- och sociala utveckling. Så nu vill jag gärna ta del av dina erfarenheter kring detta.

Intervjun kommer att ta ca. 30 minuter och jag kommer att spela in intervjun. Inspelningen kommer jag att förvara inlåst så att ingen obehörig kommer att kunna ta del av den.

Det är frivilligt att delta i min studie och du kan när som helst välja att avbryta ditt deltagande och tacka nej till medverkan. Du kommer att vara helt anonym och all data som samlas in kommer endast att användas i mitt examensarbete. All data kommer att behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte finnas tillgänglig för annan forskning eller bearbetning. När studien är genomförd kommer all insamlad data att förstöras. Alla namn på förskollärare och förskola kommer att bytas ut.

Med vänlig hälsning

Karolina Bergstam, Student på Karlstads Universitet

Mobil: XXXX-XX XX XX

Mejl: namn.efternamn@mail.com

Samtyckesbrev

Jag har informerats om studiens syfte, om hur informationen samlas in, bearbetas och tas om hand om. Jag har även informerats om att mitt deltagande är frivilligt och att jag, när jag vill, kan avbryta min medverkan i studien utan att behöva ange orsak.

Härmed ger jag mitt samtycke till att bli intervjuad och att intervjun spelas in på band.

Datum, Ort

Underskrift

Namnförtydligande

Intervjufrågor

- 1. Vad är lek för dig?**
- 2. Hur ser du på din roll och ansvar i barns lek?**
- 3. Är leken betydelsefull för barns språk- och sociala utveckling? Om ja/ på vilket sätt?**
- 4. Hur utvecklas barnen språkmässigt och socialt i leken?**
- 5. Är du delaktig i barns fria lek på förskolan? Om ja/ kan du ge ett konkret exempel?**
- 6. Ser du några hinder med att vara delaktig i leken?**
- 7. När är du delaktig i leken? Varför är du delaktig i leken?**